

Neal Ashley Conrad Thing

Lunds universitet

Neal_Ashley.Conrad_Thing@litt.lu.se

”Det er en kraft og modkraft, det er smerte vakt til live”

Ekelöf i Danmark: Rids af den danske
reception og oversættelsespraksis

Og Gunnar Ekelöf kommer ind og
Ekelöf ved mere end tjeneren
og han har en kvinde med og han
er gammel ældre end da han døde
og det begynder at regne store
grå dryp som er det himlen der
falder og Ekelöf siger til kvinden
man må have forståelse for mennesket
- Steen Kaalø¹

Interessen for Gunnar Ekelöf i Danmark er i vækst. Men på hvilket grundlag? Den synes nemlig ikke først og fremmest at skyldes de digte, Ekelöf har skrevet. Dem er der kun oversat et begrænset antal af med hovedvægten lagt på Ekelöfs sene digtning fra 1960'erne. Efter antologierne og oversættelserne af hans værker at dømme, har interessen samlet sig betydeligt mere om hans prosa.

Mit sigte er at give et indblik i den danske Ekelöf-reception og levere et kritisk vue over, hvad der er oversat af Ekelöf til dansk. Jeg giver kun et rids, artiklen her levner ikke plads til et mere fuldstændigt billede.

Der har været en udpræget mangel på oversættelser af Ekelöfs digte. De kom ikke i digterens egen levetid. Det var typisk nok først, da han var død, at man tog sig sammen. Da de endelig kom, var udvalgene slet ikke repræsentative, hverken i forhold til omfanget, opbruddene eller den indre, komplekse spændvidde i Ekelöfs samlede poetiske oeuvre. Der er et vigtigt forhold mellem brud og kontinuitet i Ekelöfs digtning, man slet ikke fanger, hvis man i et udvalg unnlader at vægte

de første digtsamlinger, samt digte fra perioden 1940–1960 ligeså højt som *Diwan*-digtene fra 1965–1967. Det er det, der er sket, hvilket har givet et både upræcist, urealistisk og forskudt billede af forfatterens værk i den danske offentlighed, der er gældende den dag i dag. Desuden har formidlingen af Ekelöf været alt for indforstået. Man har undladt at præsentere ham i antologierne, ikke fundet det umagen værd, men hvad skal man bruge antologier med oversatte udenlandske digte til, hvis ikke det er for samtidig at (benytte chancen til at) præsentere digterne, så det pågældende lands læsere får mulighed for at vide, hvem man har med at gøre?

Bredere og mere repræsentativt anlagte oversatte digtudvalg i antologiform, end tilfældet har været, ledsaget af introduktioner, ville helt sikkert have ændret billedet af Ekelöf i Danmark og åbnet lyriklæsernes øjne for de poetiske kvaliteter. Som sagt er det i stedet blevet Ekelöfs prosa frem for hans poesi, man mest kender til. Det har gjort Ekelöf langt mildere og betragteligt mere enkel i danskernes øjne end han i virkeligheden er. Han er kommet til at ligne alle mulige andre digtere, hvilket han absolut ikke gør. Dette, samt det generelt manglende kendskab til Ekelöf i offentligheden, var medvirkende årsager til, at jeg omkring år 2000 indgik et samarbejde med den danske filminstruktør Claus Bohm om at skabe en dokumentarfilm om Ekelöf og hans værk: *Ekelöfs blik*.² Den fik premiere på Ekelöfs 100-års fødselsdag 15. september 2007. Bag filmen lå en præsentationsbestræbelse: Vi ønskede at gennemlyse Ekelöfs digtning med en flersidig billedfortolkning og -fortælling, så man ansføres til at tage del i den, læse og diskutere den.³ *Ekelöfs blik* fokuserer på de temaer, der optog os hos Ekelöf – og i højeste grad optog *ham*: Paradokset, Jomfruen, Intet. Men filmen forklarer eller illustrerer ikke noget. Man skulle have Ekelöf *ind under huden*.⁴

Ekelöf i Danmark

Anledningen til at kaste et blik på Ekelöf på dansk, er Karsten Sand Iversens oversatte udvalg af Ekelöfs prosa med titlen: *Virkelighedsflugt – En outsiders veje*, der udkom i foråret 2010 – på forlaget Anblik⁵, der imidlertid er gået ind efter ganske kort levetid (hvilket heller ikke hjælper til at udbrede kendskabet til digteren i Danmark). Jeg vender tilbage til bogen. Først gives et vue over den danske Ekelöf-reception.

Den første, der præsenterede Ekelöf i Danmark var digteren Ole Sarvig. I tidsskriftet *Helhesten* fra 1942 spørger Sarvig, hvad der mon skete med digteren, der kunne skrive ”barnena leker tyst med ord på gulvet”. Han bød selv på dette yderst sarvigske svar: ”Han blev ikke mere digter, har altid været lige meget digter. Han skrev længe, og saa

blev han befriet, blev sig selv.”⁶ Ved Ekelöfs død i 1968 var det ligeledes Sarvig, der skrev et portræt-nekrologdigt, ”Gensyn med et digt”, der stod trykt på forsiden af det svenske tidsskrift *Lyrikvännen*.⁷

Det var en anden digter, Tom Kristensen, der motiverede Det danske Akademis særpris, der tildeltes Ekelöf under de danske kulturuger i Stockholm i 1964. Talen blev bragt i *Politiken* sammen med Ekelöfs takketale.⁸ Ekelöf deltog ikke selv i prisoverrækkelsen på grund af sygdom. Da han i 1966 modtog Nordisk Råds Litteraturpris for *Diwan över fursten av Emgion* begrundede Thomas Bredsdorff i *Politiken* én gang for alle, hvorfor Ekelöf aldrig har opnået den store udbredelse i Danmark:

Det kan jo ikke skjules, hvor gerne vi end vil se bort fra det i disse tider, at adskillige af de største kunstnere også er de mest utilgængelige for forudsætningsløse læsere – i hvert fald i deres egen samtid. En sådan digter er – eller i hvert fald var – Gunnar Ekelöf. Hans kunst er at gøre usynlige tanker synlige.⁹

Jeg springer videre til en af de mest trofaste, vedholdende kendere og formidlere af Ekelöf: kritikeren Torben Brostrøm. Han var konstant på pletten med klare analytiske belysninger, kortere præsentationer af digteren eller med anmeldelser af samlingerne, så snart de udkom – fra *Opus Incertum* (1959) og frem. Han forholdt sig løbende til udgivelser om digteren og forskning på fronten, f.eks. anmeldte han to forskelligartede, vigtige nyere forskningsbidrag til forståelsen af Ekelöf poesi – danske Annette Fryds *Ekfraser. Gunnar Ekelöfs billedbeskrivende digte* og svenske Anders Mortensens afhandling *Tradition og originalitet hos Gunnar Ekelöf* – på en sådan måde, at man fik øjeblikkelig lyst til at læse begge, plus alle mulige og umulige digte af Ekelöf!¹⁰ Brostrøm har i det hele taget holdt fanen højt for Ekelöf. Det samme gjorde den danske kritiker og digter Poul Borum, som på et punkt var enig med Brostrøm: det går ikke at oversætte Ekelöf til dansk. Det skal ikke forstås helt så bogstaveligt. Det betyder blot, at man generelt mister for meget ved at oversætte Ekelöfs digte. Som det vil fremgå senere, er det ikke alle, der er enige, slet ikke når det gælder Ivan Malinovskis Ekelöf-oversættelser, der står stærkt på dansk.

Borum går skridtet videre end Brostrøm. Han understreger ved flere lejligheder, at Gunnar Ekelöf er en af det 20. århundredes største digtere. Her bør læseren lige vide, at digtstorlæseren Borum, som den unikke litteraturpædagog han var, præsenterede hundredevis af udenlandske digtere og forfattere for det danske publikum. Det siger altså ikke så lidt, når han konstaterer, at der findes ikke rigere poesi end Ekelöfs. Hvordan det så kan være, at det kun er et fåtal danske

læsere, der har et nærmere kendskab til Ekelöfs poesi og forfatterskab, må man tilbage til Bredsdorff (fra før) for at få svar på. Men dennes påpegning af utilgængeligheden stiller på den anden side optimale krav til formidlingen, til kritikere, forskere og litterater. Hovedparten af danskerne kender overhovedet ikke til Ekelöf. Det er ikke en gisning fra min side, men en kendsgerning, bygget på diverse undersøgelser og egne undervisningserfaringer. I 2008–2009 fik man ikke uden videre et kursus om Ekelöf på benene i København, hvilket jeg selv erfarede. Det lykkedes dog, men tilstrømningen var så meget desto større, da jeg listede Ekelöf ind sammen med to andre kanoner på kurser med titlen ”Kierkegaard, Proust og Ekelöf – sprogets illusion og troens paradokser” og et andet med samme triumvirat med undertitlen ”dæmoni, lidenskab og personlighed.”¹¹ Derimod lykkede det for Horace Engdahl at skabe interesse for Ekelöf på universitetet i Århus, hvor han afholdt et månedlangt kursus med temat ”Gunnar Ekelöf och den europeiska modernismen” på Skandinavisk i Århus i 1994.¹²

Digteren Ekelöf er til gengæld blevet læst og dyrket af de danske digtere, f.eks.: Ole Sarvig, Tom Kristensen, Jørgen Gustava Brandt, Ivan Malinovski, Per Højholt, Henrik Nordbrandt, Søren Ulrik Thomsen, Naja Marie Aidt, Nicolaj Stochholm, Ib Michael og Pia Tafdrup, der med digtet ”Segl” retter en hilsen til – og fører en monologisk samtale med – Ekelöf. Hun sætter ord på det, poesien forbinder sig med, som igen er dybt forbundet med det, der – også for mig at se – sker i og med Ekelöfs digte: ”Det er en kraft og modkraft, det er en smerte vakt til live”.¹³ Sådan kan man i hvert fald læse Ekelöfs vers. De rækker direkte og dybt ind i én og åbner for det bundne stof med kirurgisk præcise verslinjer. Det er sådan smerten vækkes til live. Man konfronteres med sig egen skjulte eller fortrængte smerte, men bliver samtidig trøstet eller midlertidig forløst fra den. Af andre digtere kan nævnes John Bang Jensen, Effe Beydin¹⁴ og Peter Laugesen, der i sin seneste samling skriver:

Jeg ville lige se, hvad Gunnar Ekelöf
foretog sig, da han var i min alder, men det
viste sig, at han på det tidspunkt i sit liv
ville have været død i fem år. Måske ville
han alligevel ikke have foretaget sig noget.
Man har ligesom gjort det, og det interesserer
ikke en, at en fremtid står og rapper i bukseben.
Det er ingen fred, men der skal mere til at forstyrre.
Ting gjort og manglende resultat registreret.
Det ville være for meget at ønske sig mere.¹⁵

Der er helt sikkert en del flere end de nævnte, der dyrker Ekelöf. For visse er Ekelöf the best kept secret, som bliver ved med at generere ny betydning for dem. For andre er han en husgud. For atter andre er han en alternativ mentor, som han har været det for forfatteren Ib Michael, der har læst Ekelöf i over 20 år. I den alternative dagbog fra et år, *Mit år*, går han til bekendelse:

Der er forfattere man læser. Og så er der forfattere man giver sig til at leve sammen med. Sådan har jeg det med Ekelöf, og det har stået på i årevis. Forholdet er kun blevet dybere med årene, mere fortroligt, har bevæget sig fra benovelse til tryghed. Jeg vågner op om morgenen og rækker ud efter ham på natbordet.¹⁶

For Michael er Ekelöf en kongenial følgesvend og eksistentielt udfordrende vismand, han søger råd hos og som trøster ham i angsten, der jævnligt hjemsøger ham. I Ib Michaels digtsamling *Rosa Mundi* (2000) optræder Ekelöf som en gennemgående figur forklædt som en fiktiv fyrste, der har bud til hvor tid:

Ser du fyrsten og hans følge,
vugger hulde tjenerinders hofter
gennem dine drømme, hører du
den blindes sang?¹⁷

En ganske anderledes, mere eksperimenterende digter som Per Højholt var optaget af Ekelöf fra 1960'erne til sin død. Han har skrevet flere digte til sin svenske kollega. Det sidste skrev han med døden inde på livet – fra hjerte til hjerte:

Jeg troede jeg havde en aftale
med min venstre hånd
om at klø mig i nakken.
Nu ligger den her på mit bryst
nær det sted Gunnar Ekelöf
kort før han døde
udpegede som hjertets.¹⁸

Andre danske digtere sætter af fra Ekelöf, som feks. Naja Marie Aidt i digtet "Mit ansigt er ikke rent" fra *På rejse for en fremmed* (1999), hvor digter-jeg'et svarer det implicite digter-jeg i Ekelöfs "Novisen fra Spálató": "Har du sett öknén blomma?/ Säg mig: Har du sett öknén blomma? / Säg mig, så att jag vet/ hur en blommande öken ser ut"¹⁹: "(...)/ Jeg har set/ sandelig har jeg/ set/ örkenen blomstre."²⁰ Ligesom Aidt, skaber Søren Ulrik Thomsen en intertekstuel dialog om

eksistensens og poesiens vilkår ved i et digt fra *Nye digte* (1987) at tage afsæt i linjer fra ”Tag og skriv” fra *Färjesång* (1941).²¹ Som et hint til relationen og den stedvise kongenialitet mellem Ekelöf og Thomsen angår, gjorde jeg Ekelöf til vandmærket i min omfattende monografi om Søren Ulrik Thomsens forfatterskab, der udkom i 2002 med titlen *Skønheden er en gåde. Søren Ulrik Thomsens forfatterskab*.²²

Andre digtere som John Bang Jensen, der har udsendt digtsamlinger og prosabøger, har oversat 10 Ekelöf-digte fra *Diwan över fyrsten av Emgion*, der undsendtes i tidsskriftet *Banana Split*.²³ Karsten Sand Iversen kom Bang Jensens planer om at udgive hele sin oversættelse i forkøbet med sit *Fyrsten af Emgion*-udvalg på Gyldendal i 1996, med den konsekvens, at Bang Jensens oversættelser aldrig er udkommet i deres helhed.

Det er imidlertid ikke alle danske digtere, der er lige vilde med Ekelöf. Tidligere rektor på Forfatterskolen, digteren og essayisten, Niels Frank, siges på et tidspunkt at have givet udtryk for, at Ekelöf fylder for meget. Hvis der er noget om snakken, kunne det til den ene side opfattes som Franks behov for at afgrænse sig i forhold til en digter, hvis æstetik og holdning, han ikke (længere) billiger, og til den anden som et behersket faderopgør med Poul Borum, der dyrkede Ekelöf og som spillede så stor en rolle for ham selv såvel som et utal andre digtere, etablerede såvel som digtere i kim.

Bagindgang til Ekelöf

Karsten Sand Iversens *Virkelighedsflugt – En outsiders vej* rummer et bredt tematisk sammensat udvalg af nogle af Ekelöfs allervigtigste prosatekster. Det gør i sig selv bogen bemærkelsesværdig. Den rummer alt fra erindrende og selvbiografiske essays til tekster, hvor Ekelöf forholder sig til sine valgslægtskaber og stærke tekster med poetologiske betragtninger, hvor han reflekterer over sit eget værk. Sand Iversens har ligeledes vægtet de litterære ekskursioner, der ledsages af rejser i tid og sted, også de imaginære til digterens højtelskede 1700-tal og virkelige hjemsteder i nord og syd, på virkelighedsflugt mod digtets virkelighed. Tekstudvalget sender læseren godt rundt i det ekelöfske landskab. Rune Lykkeberg i *Information* fandt bogen yderst anbefalelsesværdig, fordi der her med præcise oversættelser præsenteres et bredt udvalg af Ekelöfs prosa. Lykkeberg kalder sin anmeldelse for intet mindre end ”Kongeriget G. Ekelöf” og skriver: ”Ekelöf er og bliver lyriker, men prosateksterne er stilistisk originale og intellektuelt interessante som en digters selvrefleksioner. Udvalget udgør som sådan en almenyldig bagindgang til Ekelöf.”²⁴ Helt centralt for Lykkeberg står prosateksten ”Et fotografi” og essayet ”En outsiders vej”.

Ekelöf i Danmark

Hvis vi på baggrund af den udgivelse kaster blikket tilbage på det forløbne 20. århundrede, er der flere tankevækkende træk, der springer i øjnene. For det første, at det er Ekelöfs prosa, ikke hans digte, der først (og altså også senest) er blevet oversat og for det andet, at det først sker i 1960 (28 år efter Ekelöfs debut) med Jens Lund Andersens oversatte udvalg på 7 tekster i *Lyngkvisten og andre prosastykke* (som led i serien i forlaget Hasselbalchs fine kulturbibliotek). Der blev oversat 3 fra *Promenader* (1941), 3 fra *Utflykter* (1947) og en fra *Verklighetsflykt* (1958).²⁵ En anmelder, P. Brask-Andersen, antyder en diskrepans mellem den ekelöfske elegante, hverdagslige prosas ”melankolske datid” og ”digtenes slaaende nutid”, samt uforsonlige ”klangkraft”.²⁶ Der er en frapperende kontrast mellem de to vidt forskellige praksisser, der repræsenterer hver sin side af Ekelöfs talent.

Først seks år senere, 34 år efter Ekelöfs poetiske debut med *Sent på jorden* i 1932, oversætter digteren Jørgen Gustava Brandt det første lille digtudvalg på 8 stykker til bogen *Årets nordiske forfattere 1966*, udsendt i anledning af ”Nordens Digteraar”. Udvalget fokuserer især på den sene Ekelöf fra *Opus Incertum* (1959), *En natt i Otocac* (1961) og *En natt vid horisonten* (1962). Gustava Brandt er en af de digtere, der tidligt vedstod sig påvirkningen fra Ekelöf. Jeg forsøgte på et tidspunkt at få Gustava Brandt til at medvirke i filmen om Ekelöf. Han takkede pænt nej af principielle grunde, men bekendtgjorde dog i et langt brev bl.a., hvorledes han oplevede et orienteringssammenfald i forhold til Ekelöf:

Der gik nogle år før jeg kom i personlig forbindelse med Ekelöf. Der var vist kun én anden her (i DK), der havde lidt viden om hans digte, det var Ole Sarvig. (Og det østlige Middelhav blev først langt senere ”kulisse” og åndeligt lag for den unge Henrik Nordbrandt.)²⁷

Gustava Brandt besøgte tilmed Ekelöf i Sigtuna året før han døde, hvilket man kan læse om i det stemningsfulde erindringsessay ”Et makedonisk måltid i Sigtuna”, der står at læse i Gustava Brandts essaysamling *Mit indre marked* fra 1990.²⁸ I essaysamlingen *Vente på et pindsvin* (1980) føjede han yderligere kommentarer til slægtskabet:

Hvad Ekelöf angår, har jeg følt, han var min ældre broder, en bekræfter af meget gamle fælles aner, sommetider en moralsk støtte til fortsættelsen i en egen kurs, over visse dybder, uden sikkerhedsnet. Men han er også født i et ”modsat” stjernetegn, i ”Jomfruen”, renheden i hans hedenskab er til den grad opstået af et dyk i smudset, en identifikation med lidelsen og fornedrelsen, at legenden af og til virker som *hans* personlige overtro.

Ikke desto mindre er Ekelöf et fantastisk paradoks, og som fuldstændig illusionsløs en af de hjerteligste prøver.²⁹

Gustava Brandt konkluderer, at slægtskabet mellem digtere er indlysende, men, som Eugenio Montale skriver i et brev, at ”de gode digtere er unikke og i virkeligheden ganske uoversættelige.”³⁰ Han erklærer sig dermed enig med Brostrøm og Borum.

Først 11 år efter Gustava Brandts oversættelser får danske læsere med forlaget Arenas *Tag og skriv*-digt- og tekststudvalg (1977) med oversættelser af Karsten Sand Iversen og Jens Smærup Sørensen mulighed for at læse et bredere udsnit af Ekelöfs digte og notater fra ungdomsårene.³¹ Udgivelsen og oversættelsesarbejdet er gedigent, men *Tag og skriv* blev kritiseret for at være for indforstået og for at rumme fejl og for ikke at give læseren nogen som helst præsentation eller henvisninger. Således skrev *Jyllandspostens* Christian Ludvigsen:

(...) Arena-publikationen falder på en måde imellem to stole. Her står ikke et ord om Ekelöf som fænomen, som forfatter eller som menneske. *Han forudsættes bekendt!* Hvad han også er i en snævrere kreds, på svensk (End ikke en bibliografi eller kildehenvisninger findes her!). Men meningen er vel at vinde et dansk publikum, der ikke kender ham i forvejen!?:³²

Ludvigsen glemte dog at tage højde for Poul Borums vigtige indlevede essay om Ekelöf, der udkom 9 år før i *Fremmede digtere i det tyvende århundrede*³³. Der bliver Ekelöf ellers præsenteret ved hjælp af Borums uforlignelige evne til både at lyse op i og at perspektivere et helt forfatter-skab, så man bagefter ved, hvem man har med at gøre. Havde flere læst og taget ved lære af det essay, havde billedet nok tegnet sig noget anderledes.

Ludvigsen påpegede endvidere:

”Tag og skriv” bliver på denne måde lidt nøgen, lidt sårbar, lidt kysk og utilnærmelig som en (Ekelöfsk) jomfru, der gerne vil afsløres lag for lag, som et ikon malet på træ, under arkæologisk afskrælling. (...) den danske udgaves jomfrunalske blufærdighed ang. nærmere oplysning, kan måske have et bevidst sigte: Nye Ekelöf-læsere skal kastes ud på de 70 000 favnes vanddybde. Og selv finde deres vej til Ekelöf – uden vejviser til underjorden. Uden Ariadnetråd i labyrinten.³⁴

I en anmeldelse af Anders Olssons afhandling *Ekelöfnej*³⁵ i 1985³⁶ fandt Poul Borum, at *Tag og skriv*-udvalget var hæderligt, men beskæmmet af adskillige fejl, samtidig kunne digtstorlæseren Borum, som nævnt, ikke

se nogen grund til at oversætte Ekelöf. Han skal læses på sit modersmål, sværere er det ikke.

Det udvalg Arena for en årrække udsendte på dansk var hæderligt, men skæmmedes af dumme oversætterfejl, men selvfølgelig bør han læses på svensk, og det er meget let nu: Ekelöfs samlede digte fra 1927 og frem til hans død i 68 findes nu i *Dikter*, en helt utrolig billig billigbog på 626 sider i serien Månpocket (1983) (siden er der kommet en ligeså billig samling af alle hans essays). Denne tykke Ekelöf-billigbog bør være enhver digtskrivers, digtomskrivers og digtlæseres daglige følgesvend. Der findes ikke rigere poesi.³⁷

Borum skriver endvidere om Ekelöfs indvirkning på Skandinaviens digtere: "Den enorme fascination der udgår fra Ekelöfs digtning har kunnet mærkes på flere generationer af skandinaviske digtere." I et interview med Terje Dragseth går Borum for alvor til bekendelse:

For mig er Ekelöf en af det 20. århundredes største digtere, først og fremmest fordi han på en ny og væsentlig måde udtrykker nogle grundsandheder, eller grundvilkår, under hvilke man kan opleve alle former for sandheder. Og netop: Former for sandheder.³⁸

Tag og skriv udkom i 1977. Året efter kom så Ivan Malinovskis egenhændigt oversatte udvalg af moderne svensk lyrik, *Hvis der var en telefon i nærheden*, hvor Ekelöf er stærkt repræsenteret, for første gang med en række digte fra *Strountes* (1955). Malinovski udvalgte kun 4 digtere – Karl Venneberg, Erik Lindegren, Arthur Lundkvist og Ekelöf – hver med længere udvalg, i stedet for at kaste sig over tyve digtere med et digt hver. Det giver ham mulighed for at vise de respektive digteres spændvidde og uomtvistelige særpræg, samtidig med at han giver læseren indblik i sit lydhøre forhold til det svenske sprog og poeternes forskelligartede sprogrytmer og orientering. Det giver de danske læsere stærke lyrikoplevelser! Hvor tit kan man sige dét om en oversættelse? Malinovski oversatte 30 Ekelöf-digte, der alle er en sand fornøjelse at læse. Der får de danske læsere for første gang fuld fornemmelse for rigdommen i Ekelöfs poesi i perioden 1932 til det posthumt udgivne digt "Jeg er en ulykkelig" i 1970. Det var ikke for ingenting, at *Hvis der var en telefon i nærheden* og Malinovskis efterfølgende udvalg *I takt med bødlerne* (1981) tilsammen blev betragtet som en "veritabel *tour de force* i skandinavisk översättningslitteratur".³⁹

I indledningen til *Hvis der var en telefon i nærheden* beskriver Malinovski sin tidligere modstand mod at oversætte de svenske digtere:

Jeg har hidtil vægret mig ved at oversætte fra svensk, denne antologi betegner altså en kapitulation: når danskere helst ikke læser danske digte på dansk, er det ikke sandsynligt at de skulle læse svenske på svensk. (...) Den moderne svenske poesi har fængslet mig i over tredive år⁴⁰

Hvorfor kom oversætterkræfterne ikke Ekelöf til gode?, spørger Malinovski:

At mindst tre andre oversættere samtidig med mig har oversat Ekelöf viser hvor dårligt oversætterne er organiseret: et sådant spild af gode kræfter kunne nemt undgås, fx ved hjælp af et telefonnummer.⁴¹

I *Kristeligt dagblad* konkluderede Orla Bundgaard Poulsen: "Det er i øvrigt et rigt værk; et af de største digterværker på dansk, denne fine begavede oversættelse af Malinovski."⁴² Ikke mindst den artistiske, musikalsk lydhøre tilgang til Ekelöfs digte, som Malinovski har tilstræbt, ud fra devisen, at skribenten former sproget og nægter at trække under akademiske sprognormer, værdsattes af den danske offentlighed i høje toner. Jørgen Johansen glædedes på følgende vis i *Berlingske Tidende*:

Forhåbentlig er der mange, der vil læse disse svenske digte på dansk. Der er ikke én ligegyldig tekst i bogen. Der er ikke ét digt, man ikke kunne have lyst til at citere.⁴³

I *Land & Folk* skrev Eske K. Mathiesen:

Af Ekelöf kunne man lave mange gode udvalg, hans produktion er så rig. Det udvalg Malinovski har gjort er godt. Det rummer digte fra hele hans produktion. En vægt er lagt på hans varsomme ordmagi, hans utrolige evne til at sige tingene enkelt, som et blik, en gestus, han har lært meget af orientalerne, der skriver digte som man lægger tulipanløg.⁴⁴

Her følger et eksempel på en Malinovskis oversættelse af et digt fra *Strountes* (1955):

Mod helheden, hele tiden mod helheden
går min vej
O mine splittede lemmer!
Hvor længes I ikke til jeres holdepunkter
til helheden, til en anden helhed!

Vejens to linjer mødes mod horizontens linje
Uden for perspektivet ligger lemmer spredt
men jeg er fange mellem vejens linjer
et barn der følger dukker sammen
i ånden, dukker af andre sønderleget
og atter splitter hvad det føjed sammen

O uden disse linjer ingen kraft til at overtræde!
O uden denne hæmning ingen helhed!⁴⁵

I strofe 2, linje 3 kunne man undtagelsesvis godt stille spørgsmål til den hyperkyndige Malinoskis valg af substantivet ”fange”, når Ekelöf modsat bruger verbumformen ”fången”. At være fange er ikke det samme som af været fanget. Det er vel selve det at være uhjælpeligt fanget som vilkår på en måde, man ikke umiddelbart kan sætte sig udover, Ekelöf sigter til. Malinoskis substantivløsning giver mere indtryk af en midlertidig tilstand. Hans løsning virker som valgt for lydets eller versrytmens skyld.

18 år efter Malinovskis Ekelöf-oversættelser kom så endelig et selvstændigt, fyldigt digtvalg med titlen *Fyrsten af Emgion* (1996) ved Karsten Sand Iversen, udsendt af Gyldendal.⁴⁶ Det er vel at mærke den sene Ekelöf-digtning, Sand Iversen vægter højest. Der kunne med fordel været oversat langt flere digte fra 1950'erne, hvilket også Erik Svendsen er inde på i sin anmeldelse i *Jyllandsposten*: ”jeg havde gerne set flere tekster fra 1950'erne.”⁴⁷ Iversen har gennemsnitlig kun oversat 3–6 digte fra alle samlingerne fra *Sent på jorden* i 1932 til *En natt i Otocac* i 1961, dog er der 9 fra *Strountes* (1955) og 9 fra *Opus incertum* (1959). Finn Stein Larsen værdsatte i sin anmeldelse ”Lyrisk byzantinisme und kein ende” som helhed Sand Iversens indsats, men må imidlertid bekende, at Diwan-digtningen ikke er min kop te, hvad jeg med sindsro vedgår, for den ældre Ekelöf har beundrere nok. *Min* Ekelöf forbliver netop den, der skrev Non Serviam med de livsfilosofiske poesier på tavshedens tærskel (*Absentia animi*) og som samlede al sin aggressive trods mod fascismen i et lysende sindbillede af den kæmpende humanisme i Nike fra Samothrakes skikkelse. Jeg var betaget af ”Strountes” (strunt betyder vås) overgivne vrøvledigte, sproglige radbrækninger og lyriske kultur-tydninger (ingen kan tolke et billede eller en statue som Ekelöf).⁴⁸

En oversættelsesprioritering og -praksis, der ikke tager højde for det, der udgør midtfasen, kernen – eller det jeg forsøgsvis vil kalde *det kontradiktoriske produktive maskinrum* i Ekelöfs digtning, nemlig digtsamlingerne fra perioden 1941–1959 – giver ingen nye læsere mulighed for at møde Ekelöf i hans bredde og fylde, så de kan bringes

på øjenhøjde med, hvad den ekelöfske poetiske palet i *virkeligheden* har at byde på i al sin modsætningsfulde, paradoksale og groteske spændstighed. At der – med Sand Iversens ord i *Virkelighedsflugt* – er bebudet en fuldkommen oversættelse af *Diwan*-digtningen til dansk, inviterer blot til mere kritik af samme skuffe, for det forleder yderligere danskerne til at læse det lyriske forfatterskab med den sene lyriks briller; et ganske uholdbart fremtidsperspektiv. Ekelöf er en digter, der mistror sin egen tro, lige så snart troen er ved at overgive sig. Oprørsk drevet af modsigelsen rækker hans udsagn ind bag enhver letkøbt overbevisning, inklusive hans egen! Det er det, der gør modsigelsen til en så paradoksal drivkraft gennem hele hans forfatterskab.⁴⁹ Det er derfor, at det er så afgørende at få udsendt et grundigt, afbalanceret og repræsentativt udvalg af Gunnar Ekelöfs lyrik i Danmark, indledt af en grundig introduktion til hans poesi. Men spørgsmålet er til stadighed: bør udvalget overhovedet oversættes til dansk? Hvor mange svenskundskaber skal der til for at kunne læse Ekelöf?

Noter

¹ *Hesten hedder Abildgrå*, København: Vindrose 1996, s. 44.

² *Ekelöf blik* er den anden film, jeg har lavet i samarbejde med filminstruktøren Claus Bohm. Den første var filmen og bogen *Digter. Om ti danske digtere fra 1990'erne*, København: Statens Filmcentral og Sten Herder Film 2000.

³ Indblik i overvejelserne bag filmen, samt bemærkninger til filmarbejdet kan man få her: Neal A. C. Thing, "At se med Ekelöf", i *Gunnar Ekelöf mellan konstarterna – fyra essays*. (Red. Mikael Askander og Jørgen Bruhn), Lund: Intermedia Studies Press 2010, s. 59–73.

⁴ Ekelöfs blik udkom som en dobbelt-dvd. Dvd 2, *Blikke på Ekelöf*, rummer interviews med hovedparten af dem, vi talte med under filmresearchen. De udsendes sammen med helt nye interviews om Ekelöf i bogform i efteråret 2011. Bogens titel bliver *Nordens Fyrste. Ekelöf i Norden*, og rummer samtaler med en længere række nordiske kulturpersonligheder om Ekelöfs betydning. Den vil måske kunne skubbe lidt til billedet af digteren i Danmark. Bogen udkommer i to udgaver; en kortere dansk version og en mere omfattende svensk udgave, der også skal udsendes i de øvrige, andre nordiske lande.

⁵ Gunnar Ekelöf: *Virkelighedsflugt – En outsiders vej*. (Udvalgt, oversat og annoteret af Karsten Sand Iversen), Lædersvinets Kulturbibliotek 2, Forlaget Anblik 2010, 350 s.

⁶ Ole Sarvig, "Gunnar Ekelöf. En svensk digter", *Helhesten* årg. 2, 142 s.

- ⁷ Ole Sarvig, "Gensyn med et digt; "I konventionernes skove", *Lyrikvænnen*, 1968, årg. 15, nr. 3, forsiden.
- ⁸ Tom Kristensen, "Dansk hyldest til svensk modernist", *Politiken*, 24.1.1964.
- ⁹ Thomas Bredsdorff, "Bag om sætningerne – bag om modsætningerne", *Politiken*, 13.1.1966.
- ¹⁰ Se Torben Brostrøm, "Litterær inkonografi", *Information*, 16.3.2000.
- ¹¹ Kurserne, jeg afholdt, foregik på Folkeuniversitetet i København: Ekelöfkurset "Ekelöf i Norden" i foråret 2008, "Kierkegaard, Proust, Ekelöf"-kurserne foregik i foråret og efteråret 2009.
- ¹² Horace Engdahl påpeger endvidere: "Som jeg minns var det sammanlagt åtta undervisningstillfällen. Det var i november 1994." (mailsvar, 23. dec. 2010)
- ¹³ Pia Tafdrup, *Dronningeporten*, København: Gyldendal 1998, s. 174.
- ¹⁴ Effe Beydin er således i gang med en roman, hvor Ekelöf spiller en helt central rolle. Det fortalte hun mig på Bogforum i København i november 2010.
- ¹⁵ Peter Laugesen, *Fotorama*, København: Borgen 2010 s. 93.
- ¹⁶ Ib Michael, *Mit år*, København: Gyldendal 2000, s. 33–34.
- ¹⁷ Ib Michael: *Rosa Mundi*, København: Gyldendal 2000, s. 43.
- ¹⁸ Per Højholt, "infarkt", *Album alder*: 1995, s. 85.
- ¹⁹ "Novisen i Spálató" er fra *Vägvisare till underjorden*, Stockholm: Bonniers 1967, s. 49.
- ²⁰ Naja Marie Aidt, *Rejse for en fremmed*, København: Gyldendal 1999, s. 43. Endnu et digt derfra, "Hvem er den mand" (s. 41), står i stor gæld til Ekelöfs digte i "Novicen i Spelátó" fra *Vägvisare till underjorden* (1967).
- ²¹ Søren Ulrik Thomsens digt har ikke nogen titel men har "Jeg ville ønske jeg var en anden og ikke lukket inde i to kamres", i *Nye digte*, København: Vindrose, 1987, s. 48.
- ²² I monografien vil man kunne få nærmere indblik i, hvad Ekelöf betyder for Søren Ulrik Thomsen, en af nyere dansk digtningens mest toneangivende digtere og essayister. Min monografi hedder: *Skønheden er en gåde. Søren Ulrik Thomsens forfatterskab*, København: Vindrose 2002.
- ²³ John Bang Jensens oversættelser står at læse i *Bananasplit – tidsskrift for multinational litteratur* 6, København: Forlaget Basilisk, s. 28–33.
- ²⁴ Rune Lykkeberg, "Kongeriget G. Ekelöf", i *Information*, 25. 2. 2010.
- ²⁵ Gunnar Ekelöf: *Lyngkviesten og andre prosastykker* (udvalgt og oversat af Jens Lund Andersen), København: Steen Hasselbalchs Forlag 1960, 68 s.
- ²⁶ P.Brask-Andersen, "Fodtur i spejlkabinetet", *Information*, 14.9.1960.

- ²⁷ Jørgen Gustava Brandts personlige brev til undertegnede, der citeres fra, er dateret "November 2006", poststemplet 15.11. Gustava Brandt døde kort tid efter.
- ²⁸ Jørgen Gustava Brandt, *Mit indre marked*, København: Borgen 1990.
- ²⁹ Jørgen Gustava Brandt, *Vente på et pindsvin*, København: Borgen 1981, s. 248.
- ³⁰ Ibid.
- ³¹ Gunnar Ekelöf, *Tag og skriv: digte og notater* (udvalgt og oversat af Karsten Sand Iversen og Jens Smærup Sørensen), Arena 1977.
- ³² Christian Ludvigsen, "Meningen med livet før døden", *Jyllands-posten*, 8.1.1978.
- ³³ Poul Borums introduktionssesay om Ekelöf står at læse i *Fremmede digtere i det 20. Århundrede*, bd. 3. København: Gad 1968, s. 247–262. Essayet er genoptrykt i Poul Borum, *Kritisk alfabet*, København: Gyldendal 2000.
- ³⁴ Ludvigsen, 1978.
- ³⁵ Anders Olsson, *Ekelöfs nej*, Bonniers: 1983, 297 s.
- ³⁶ Poul Borum: "Du som er ingen", i *Den Blå Port*, nr. 2, København: Rhodos 1985, s. 24.
- ³⁷ Ibid.
- ³⁸ "Poul Borum – 3. September 1983", fra *Poesi 2*, Oslo: 1983 (På dansk ved Peter Nielsen), citeret efter P. Borum: *Kritisk alfabet*, København: Gyldendal 2000, s. 298.
- ³⁹ Per Erik Ljung, "Poesiens International", i *Nordisk Lyriktrafik*, Modernisme i nordisk lyrik 3, Institutionen for nordiska språk och nordisk litteratur: Helsingfors Universitet 2009, s. 28.
- ⁴⁰ *Hvis der var en telefon i nærheden* (red. og overs. Ivan Malinovski), København: Borgen 1978, s. 5.
- ⁴¹ Ibid, s. 6.
- ⁴² Orla Bundgaard Poulsen, "Der burde være telefon", *Kristelig Dagblad*, 21.6.1978.
- ⁴³ Jørgen Johansen, "Svensk lyrik", *Berlingske Tidende*, 25.12.1978.
- ⁴⁴ Eske K. Mathiesen, "Moderne svenske digte på dansk", *Land og Folk*, 5.7.1978.
- ⁴⁵ Digtet står at læse i *Hvis der var en telefon*, 1978, s. 102 og 108. Ekelöfs digtlinje "O mina kringkastade lemmar!", af Malinovski oversat til "O mine splittede lemmer" forbinder sig med Malinovskis eget digt "Disjecta membra" fra debutdigtsamlingen *Galgenfrist*, der udkom i 1958, blot 3 år efter *Strountes*. Det ligner en direkte påvirkning/ inspiration derfra.
- ⁴⁶ Samtidig med digtudvalget *Fyrsten af Emgion* udsendte Gyldendal Olof Lagercrantz erindringsbog om sit 30 år lange venskab med Ekelöf:

Jeg bor i en anden verden, men du bor jo i den samme (1996), også den var oversat af Karsten Sand Iversen.

⁴⁷ Erik Svendsen, "Udsøgt fornøjelse", anmeldelse af udgivelserne i foregående note, i *Jyllandsposten*, 26.11.1996, s. 6.

⁴⁸ Finn Stein Larsen, "Lyrisk byzantisme und keine ende", *Standart*, årg. 11. nr. 1: 1997, s. 27.

⁴⁹ Læs mere om mistroen og paradokset som drivkraft i Ekelöfs digtning i min kronik "Digterisk modstandsmand", i *Politiken*, 29.1.2005. Den er også oversat til svensk, "Poetisk motståndsmän", i *Lyriskvännen* nr. 2, 2007 årgang 54, s. 31–38. (Oversat af Jonas Rasmussen).

Tak til Peder Svend Pedersen for at stille sin omfattende Ekelöf-receptions-research til min rådighed: *Den danske Gunnar Ekelöf-litteratur – Værkreception, receptionshistorie, bibliografi og tekstfortegnelse + Den danske Gunnar Ekelöf-litteratur – Appendix*, speciale ved Danmarks Biblioteksskole, 3.1.2007.